

FIN MİLLÎ ARŞIVI

İsmet BİNARK

Tarihçe :

Orta çağlardan 1808 yılına kadar İsveç hâkimiyeti altında kalan Finlandiya'nın hükümet merkezi, bu süre içersinde, bugün İsveç'in başşehri olan Stockholm'daydı. Dolayısıyla uzun bir süre Finlandiya'nın merkezi bir devlet arşivi tesis edilemedi. Buna mukabil, mahallî idareler arşivlerinin kurulduğu görülür.

1809 yılında Fredrikshamm Andlaşması ile, Finlandiya Büyük Dukalığı İsveç'den ayrılmış ve kendisine Çarlık Rusyasına bağlı olarak muhtariyet verilmiştir. Finlandiya'nın Rusya'nın otonom idaresi altına girmesi üzerine, bir merkezi hükümet kurulabilmiştir.

Kısa bir süre sonra da, yurtiçi merkezi haberleşmenin sağlıklı bir şekilde sağlanması ve yürütülmesi için, bir resmi kuruluş teşekkül ettirildi. 1816 yılında bu kuruluş Imperial Senate adını aldı. Merkezi hükümetin bütün kuruluşları, bu dairenin kontrol ve koordinatörlüğü altında teşkilâtlandırıldılar.

1810 - 11 yıllarında İsveç Hükümeti. Finlandiya'ya ait resmi belge ve dokümanların iadesi yolunda bir karar aldı. Fredrikshamm Andlaşması'nın 12'inci maddesi İsveç'i, Finlandiya makamlarına, bu ülkeye ait «Bütün tasarruf senetlerini, kamu ve şahsi arşivleri ve diğer vesikaları» teslim mecbur tutuyordu. Finlandiya Millî (Devlet) Arşivi'ndeki vesikaların büyük bir kısmı, bu andlaşmanın tatbiki ile İsveç'den Finlandiya'ya getirilmiş ve 1860 yılında da, İsveç tarafından öncekileri tamamlayıcı teslimat yapılmıştır. İade edilen bu resmi belgeler, Imperial Senate'nin arşivi olarak muhafaza ve kontrol altına alındı. Böylece Finlandiya'nın ilk merkezi arşivi tesis edilmiş oldu. 1817 yılında arşivistlerin tayininin yapıldığını görüyoruz. Bununla beraber ancak 1840 yılından sonra, arşiv belgelerinin tasnifine başlanabilmiştir.

31 Ocak 1859 günü, arşiv, tarihçilerin ve halkın istifadesine ve ziyaretine açılmıştır. Bunu takiben, kısa bir süre içersinde de arşivin bir araştırma enstitüsü hüviyeti kazandığı görülür. Bu tarihten on yıl sonra, arşiv artık Imperial Senate adı ile değil, Millî Arşiv (Valtionarkisto/The National Archives) adı ile anılmaktadır. 1880

yılında, çeşitli devlet dairelerine ait arşiv belgelerinin, düzenli fonlar şeklinde arşive devrine başlanmıştır.

Finlandiya 1917 yılında bağımsızlığına kavuşunca, milli arşivin fonksiyonuna ve kendinden beklenen görevlere uygun bir şekilde yeniden organize edilmesine ve plânlamasına geçilmiştir. Bununla ilgili olarak, arşivin çalışabilir bir duruma getirilebilmesi için hükümet Arşiv Kanunu'nu (Law of Public Archives) çıkarmıştır. Bu kanunla, milli, mahalli, şahsî ve dini arşivlerin durumları ile idare tarzları tesbit edilmiş oluyordu.

Bu arada 1920 tarihli Dorpat Andlaşması ile Rusya, Finlandiya'ya, 1809'dan sonraki eski muhtar Finlandiya Büyük Dukalığı Devlet Sekreterliği'nin arşivini teslim etmiş; ancak Rusya'yı ilgilendiren vesikalar bu teslimatın dışında bırakılmıştır.

Kuruluş ve Milli Arşivler :

Finlandiya'da milli arşivler, Milli Arşiv'in merkezi yönetimi ile idare edilirler. Arşivlerin merkezi yönetimi, Milli Arşiv'deki (3) ayrı bölümün sorumluluğu altında yürütülür. Bunlar;

I — İdari Bölüm :

Devletin çeşitli kuruluşlarının, arşiv hizmetleriyle ilgili çalışmalarına ve yönetimine nezaret eder. Bu kuruluşların arşivlerinin sağlıklı ve düzenli bir şekilde korunmalarının sağlanıp sağlanmadığını, arşivler arasında işbirliğinin gerçekleştirilip gerçekleştirilmediğini sıkı bir şekilde kontrol eder. Kuruluşların çeşitli arşiv meseleleri ile ilgili olarak, yol gösterici, çözümleyici tekliflerde bulunur. Gerek milli, gerekse şahsî arşivlerden kaybolan, satılan veya tahrip edilen arşiv belgeleriyle ilgili olarak, bu işin sorumlu ve mesul-leri hakkında kanuni takibatta bulunma ve suçluları cezalandırma yetkisine de sahiptir. Esasen, Fin Anayasası'na göre, devlete ve millete ait yazılı kaynakları tahrip ve yok etmek ağır cezayı gerektirir.

Bu bölüm ayrıca, arşiv yöneticileri, arşivistler ve arşivist yardımcıları için periyodik eğitim kursları düzenler.

II — Araştırma Bölümü :

Arşiv kaynakları ile ilgili araştırma ve çalışmaları yürütür. Bu bölümün çalışmalarının ağırlık noktası, şahıslar elindeki özel arşivleri, milli arşive kazandırmak ve orijinal arşiv belgelerinin yurt dışına çıkarılmalarına mani olmaktır. Bunun için, gerektiğinde şa-

hıslar elindeki arşivler satın alınır. Ayrıca Fin tarihine, kültürüne ait yurtiçi ve yabancı ülkeler arşivlerindeki belgelerin, milli arşivde muhafaza edilmek üzere fotokopilerini, özellikle mikrofilmlerini temine çalışır.

III — Teknik Bölüm :

Bu bölüm, arşiv belgelerinin milli arşive devri, arşiv fonlarının ayrılması, bunların muhafazası ve korunması, fotokopi ve mikrofilm çalışmalarının yürütülmesi gibi hizmetlerden sorumludur.

Finlandiya'da Milli Arşiv'de çalışmak için bazı mesleki ehliyetler aranmaktadır. Bunlar kısaca; kütüphanecilik ve arşivcilik bilgisine sahip olmak, araştırmacı hüviyete sahip bulunmak, mesleki bilginin ve ihtisasın yanı sıra, bu gibilerde genel ve milli kültür formasyonunun bir takım çalışmalarla ortaya konmuş olması mecburiyetidir.

Bugün, Fin Milli Arşivi'nde, yukarıda sıralanan vasıf ve kabiliyetlere sahip 1 Genel Müdür, 3 Bölüm Başkanı (İdari, Araştırma ve Teknik), 1 Hukuk İşleri Sekreteri, 4 tecrübeli ve 5 genç arşivist ile, 6 asistan bulunmaktadır. Bunlara yardımcı personel ve diğer görevlilerle birlikte, arşivde 100'ün üstünde personel çalışmaktadır. Milli Arşiv, Eğitim Bakanlığı'na bağlıdır.

Finlandiya'da, arşiv ilmi personeli için mutlak surette bir üniversite diploması aranmaktadır. Yardımcı arşivistler için lise seviyesinde bir diploma kafi görülmektedir.

Finlandiya Milli Arşivi'nde dikkati çeken bir nokta da, diğer bazı devlet arşivlerinde de görüldüğü gibi, arşiv ilmi personelinin günde ortalama 2 saatlerini ilmi araştırmalara ayırabilmeleridir.

Bölge Arşivleri :

Bunlar Milli Arşiv'in kontrolü altındadırlar. Bölge arşivleri ayrıca, mahalli idareler tarafından da denetlenirler.

İşlem gördüğü tarihten itibaren, üzerinden 40 yıl geçmiş arşiv malzemesi, genellikle bölge arşivlerine nakledilir. Bölge arşivleri, Milli Arşiv'in adetâ birer araştırma enstitüsü gibidir. Finlandiya'da halen 7 bölge arşivi vardır. Bunlar;

1. 1927 yılında Hämeenlinna'da kurulmuş Hämeenlinna Bölge Arşivi (Hämeenlinnan Maakunta - Arkisto),

2. 1932 yılında Turku'da kurulmuş Turku Bölge Arşivi (Turun Maakunta - Arkisto),

3. 1932 yılında Oulu'da kurulmuş Oulu Bölge Arşivi (Oulun Maakunta - Arkisto),

4. 1934 yılında kurulmuş Savo - Carelian Bölge Arşivi; 1945 yılına kadar Viipuri'de kalmış olan bu bölge arşivi, 1953 yılında Mikkeli'ye (Mikkelin Maakunta - Arkisto) nakledilmiştir.

5. 1936 yılında Vaasa'da kurulmuş Vaasa Bölge Arşivi (Vaasan Maakunta - Arkisto),

6. 1967 yılında Jyväskylä'da kurulmuş Jyväskylä Bölge Arşivi (Jyväskylän Maakunta - Arkisto),

7. 1974 yılında kurulmuş Joensuu Bölge Arşivi (Joensuun Maakunta - Arkisto).

Milli Arşiv'deki Arşiv Malzemesi :

Bakanlıkların ve merkezi idarenin çeşitli kuruluşlarının, genellikle işlem gördüğü tarihten itibaren üzerinden 20-25 yıl geçmiş arşiv malzemesi Milli Arşiv'e devredilir. Milli Arşiv'deki en eski belge 1316 yılından kalmaz. Tarih itibariyle eski olduğu kadar, aynı zamanda devamlılık gösteren belgeler, 1517 yılından bu yana fonlar teşkil etmektedir.

Halen Milli Arşiv'de 30 km.'nin üstünde uzanan belge topluluğu bulunmaktadır. Ayrıca 20 binin üzerinde mikro-film makara koleksiyonu vardır.

1939 tarihli bir kanun, bugün Milli Arşiv'in, Finlandiya'daki bütün arşiv vesikalarının merkezi olmak durumunu kesin olarak teyid etmiştir.

Milli Arşiv'deki arşiv malzemesi, şu 6 seksiyonda muhafaza edilmektedir. Her bir seksiyon bir arşivistin sorumluluğu altındadır.

I. Seksiyon :

— 1537 - 1634 yılları arası Kraliyet Muhafızlarına ait mali kayıtlar,

— 1634 - 1808 yılları arası mahalli idarelere ait mali kayıtlar ve çeşitli belgeler,

— 1809'dan bu yana yıllık nüfus listeleri (nüfus dokümanları arşivi),

— 1565 - 1809 yılları arası askeri belge ve kayıtlar.

II. Seksiyon :

— 1918'den bu yana Anayasa Mahkemesi karar ve kayıtları,

— 1918'den bu yana yönetim ile ilgili kayıt ve belgeler,

— 1603'den bu yana mahalli idarelere ait rapor ve tutanaklar,

— 25 binin üstünde harita (en eski harita, 17'inci yüzyılın ilk yarısına aittir), plân ve afiş.

III. Seksiyon :

— 1808 - 1918 yılları arası Finlandiya'nın dış münasebetlerine ait belge ve dokümanlar arşivi,

— 1809 - 1918 yılları arası hükümet kayıt ve belgeleri,

— Finlandiya Pasaport Dairesi'nin kayıtları,

— 1721 - 1812 yıllarına ait ve 'Eski Finlandiya' diye adlandırılan döneme ait çeşitli kayıt ve belgeler.

IV. Seksiyon :

— 1809 - 1918 yıllarına ait mali kayıt ve belgeler,

— 1809 - 1918 yıllarına ait adli kayıt ve belgeler.

V. Seksiyon :

— 1811'den bu yana merkezi idare, Senato ve Bakanlıklara ait kayıt ve belgeler.

VI. Seksiyon :

— 17'inci yüzyıldan bu yana muhafaza edilen özel arşivler (şahıs ve aile arşivleri),

— 19 - 20'inci yüzyıllar arası siyasi partilere, derneklere ve ilmi kuruluşlara ait kayıt ve belgeler,

— Parşömen belgeler,

— Doğum, evlenme, ikâmetgah ve ölüm kayıtları ile, Lutheran Kilisesine ait kayıt ve belgeler,

— Yabancı ülkeler arşivlerindeki Fin tarihine ait belge ve dokümanların mikro-film arşivi. Bu arşivin Finlandiya bakımından en

dikkate değer olanları; İsveç Arşivi'ndeki 15'inci yüzyıl - 1919 yılı, Rus Arşivi'ndeki 1617 - 1917 yılları ve Alman Arşivi'ndeki 1875 - 1945 yılları arasına ait belgelerin mikrofilm arşividir.

Bugün İsveç ve Finlandiya, müşterek tarihlerinin arşiv kaynaklarının envanter tesbiti ile, mikro-filme çekme işlemine girişmişlerdir.

Bu arada Sovyetler Birliği de, iki taraflı anlaşmalar yoluyla Finlandiya ve İsveç tarihlerinin arşiv kaynakları için Sovyetler Birliği arşiv fonlarındaki mevcut kaynakların envanterlerinin yapılması için arşivistleri kabul ettiği gibi, aynı maksatla kendisi de bu ülkelere arşivistler göndermektedir.

Ayrıca İskandinav ülkeleri, kendi bölgelerini ilgilendiren arşiv meselelerini görüşmek üzere, tarihçi ve arşivistlerinin periyodik toplantılarından uzun zamandan beri faydalanmaktadırlar. II. Dünya Harbinden sonra 1948'de Lillehammer (Norveç), 1951'de Göteborg (İsveç), 1954'de Turku (Finlandiya) ve 1957'de Aarhus (Danimarka) şehirlerinde bu toplantılar yapılmıştır.

Milli Arşiv Binası — Helsinki

Milli Arşiv Binası :

Arşiv binasının plânları 1880 yılında çizilmiş, ancak binanın inşaatına 1886'da başlanabilmiş ve bina 1890 yılında bitirilmiştir. Mimarı Carl Gustaf Nyström'dur. Neo-Renaissance stilineki abidvi bina, Helsinki'nin merkezindedir.

Bu binaya 1928'de bir ek yapılmıştır. Ek binanın mimarı ise E. A. Kranck'tır. Binanın depolarını genişletmek için II. Dünya Harbi esnasında yer altında hafriyata başlanmış, ancak bu çalışmalar 1950-1952 yılları arasında tamamlanabilmiştir. 1954 - 1957 yılları arasında ilk bina restore edilmiştir. 1969 - 1971 yılları arasında ikinci ilâve bina yapılmıştır. 1972 yılında Helsinki'de bulunduğumuz sırada, bu ikinci ek binanın depolarının sabit raf yerleştirmesi yapılmaktaydı. Bize o tarihlerde ilgililer tarafından verilen bilgiye göre, rafların uzunluğu 55 km.'yi bulacaktı. Bütün bu ilâvelerle, bina bugün 62.900 sq. m. lik bir alana yayılmıştır.

Milli Arşiv'den Yararlanma :

Finliler herhangi bir özel müsaade almadan arşivden serbestçe yararlanabilmektedirler. Ancak bazı fonlar gizli tutulmaktadır. Bu gizlilik arşiv belgelerinin özelliğine göre, 25 veya 50 yıl olarak sınırlandırılmıştır.

Finlandiya'da 1951 tarihli, arşivlerin konsültasyona açık tutulması hakkındaki kanun, dokümanların mühletsiz olarak istifadeye sunulması prensibini koymuştur.

Finlandiya, kişiye özel karekterdeki evrakın istifadeye sunulmasında en serbest ülkelerden biridir. Emniyet, adliye ve maliye dosyaları 25 yıl sonunda; sosyal yardım, hastahane ve cezaevleri tarafından isim üzerine şahıslar için tutulan dosyalar ise 50 yıllık bir süreden sonra, ilgilinin müsaadesi alındıktan veya ölümünden sonra mühletsiz olarak serbestçe görülebilir.

Yabancılar ise ilgili makamlardan gerekli müsaadeyi almadan, arşivden yararlanamamaktadırlar.

Arşiv malzemesinin belli bir ücret karşılığında fôtokopisini veya mikro-filmini temin etmek mümkündür. 1973 yılında Helsinki'de ikinci defa bulunduğumuz sırada, ilgili servisin, araştırmacıların posta yolu ile de doğrudan doğruya fôtokopi ısmarlamalarını mümkün kılacak bir çalışmaya girdiklerini görmüştük. Özellikle arşive böyle bir hizmet anlayışının girmesi, araştırmacı yönünden şüphesiz takdire lâyıktır.

Milli Arşiv'in 46 bin ciltlik, her türlü tarihi araştırmayı yapmağa yardımcı bir kütüphanesi de vardır.

*
**

Bilgi Kaynağı Olarak Milli Arşiv ve Milli Kütüphaneler :

Çeşitli Avrupa ülkelerinin Milli Arşiv ve Milli Kütüphanelerinin çalışmalarını yakinen gören ve bilen, buralarda araştırma ve ince-

lemelerde bulunan bir kütüphaneci ve arşivist olarak, şu hususu kesinlikle ifade etmek isteriz ki;

Millî Arşivler, öncelikle ilmi hüviyette kuruluşlardır. Cemiyet hayatı ile ilgili idari, siyasi, hukuki, askerî, iktisadî, dinî, ilmi, edebî, kültürel, biyografik, jenealojik, teknik ve istatistik araştırmalar, devletlerin milletlerarası münasebetlerindeki haklarının tesbiti için gerekli belgeler; devrinin ahlâk, örf ve âdetlerini ve çeşitli sosyal özelliklerini belirten her türlü yazı, evrak ve dokümanlar ancak o ülkelerin Millî Arşiv'lerinden temin edilebilir.

Arşiv dokümantasyonunu, millet varlığının en değerli hazinesi ve devletin tüzel kişiliğinin hâfızası saymak gerekir. Bu karakteri ile arşiv dokümantasyonu, kişilerin ve devletin hakları ile, devletlerarası hakları belgelemekte ve bunlarla ilgili ilmi araştırmalara imkân sağlamaktadır.

Millî Kütüphaneler ise, universal tabiatlı, fakat aynı zamanda mahiyeti millî, millî kültür araştırmalarını mümkün kılacak, millî kültür ile ilgili her çeşit kütüphane materyalinin toplandığı ve değerlendirildiği, her türlü ilim ve sanat araştırmasını kolaylaştırmakla görevli bir merkez, millî kültüre beyin olma vazifesini yüklenmiş kuruluşlardır.

Ülkemizde, gündelik çözümlerin dışında, millî seviyede, bu kuruluşların hizmetlerinin sağlıklı bir şekilde çözüme kavuşturulmasını eğer istiyorsak, bu kuruluşların dayandığı, yöneldiği prensip ve hedeflerin neler olduğunu, verecekleri hizmetin şekli ve tabiatını tesbit eden bir plân ve program geliştirmek zorundayız. Bu yapılmadıkça, bu hizmetlerin gereğince yerine getirilmesi mümkün olmaz.

Millî Arşiv ve Millî Kütüphaneler, araştırma için bilgi kaynağı olarak önemli rol oynamaya, dün olduğu gibi yarın da devam edeceklerdir. Sözü edilen bu kuruluşların görevlerini eksiksiz bir biçimde ve ilmi bir bütünlük içinde yapabilmeleri için, öncelikle kendi içlerinde bir ön plânlamaya, açıkcası tatbikatta kendilerine yön verecek ciddi bir plân, program ve stratejiye sahip olmaları gerekmektedir. Üstelik günümüzde, ilmi yönetimin başta gelen temel vasıf ve şartlarından biri de budur.

Faydalanılan Kaynaklar :

- Toini Aunola, The National Archives, Eripainos Books from Finland, 4/75.
- Järvinen, M. Finland, the new annex and renovated parts of the original archives building. American Archivist, 37 (April 1974), pp. 321 - 322.
- Guide to Archives Repositories in Finland. Helsinki, 1975.
- Forster, K. : Finland. (In Thomas, D. H. — L. M. Case (ed.) : New guide to the diplomatic archives of Western Europe. Univ. of Pa. press, (1975), pp. 56 - 68.)